

Anna López Samaniego, *Las etiquetas discursivas: cohesión anafórica y categorización de entidades del discurso*, EUNSA, 2014, 379 pp.

La cohesió referencial constitueix un dels temes més esmunyedissos en els estudis del llenguatge que parteixen de paradigmes lingüístics basats en l'enfocament comunicatiu. En efecte, atès que la capacitat referencial constitueix el punt de partida de la interrelació que s'estableix entre el llenguatge i la realitat, la diversitat dels mecanismes de referència es presenta com un reflex de la complexitat del món.

En aquest context, l'estudi d'Anna López Samaniego aborda un dels mecanismes més singulars i polifacètics de la cohesió referencial: el de la cohesió lèxica per nom general, encapsulació o, d'acord amb la preferència terminològica de l'autora, etiquetatge discursiu. El sintagma *en aquest context* que encapçala aquest paràgraf proporciona un bon exemple d'un mecanisme que, a grans trets, es caracteritza perquè permet la represa anafòrica d'un antecedent textual de naturalesa predicativa (en el nostre exemple, el paràgraf previ) mitjançant un substantiu abstracte i inespecífic («context»), que recategoritza l'antecedent com a nom i n'efectua la conceptualització semàntica.

Tal com s'explicita a la introducció, l'estudi parteix de la tesi doctoral de l'autora (*La categorización de las entidades del discurso en la escritura profesional. Las etiquetas discursivas como mecanismo de cohesión léxica*), dirigida per la doctora Estrella Montolío i defensada a la Universitat de Barcelona en 2011, que aborda l'etiquetatge discursiu en un corpus d'editorials periodístics. Així, López ha hagut de fer un gran esforç de condensació i reorganització de la informació per arribar de la tesi original al volum que ressenyem. I se n'ha sortit de manera impecable. D'altra banda, cal agrair que, tant en la tesi original com en el llibre, l'autora justifiqui l'elecció del corpus no sols per l'homogeneïtat d'una sèrie de variables discursives, sinó també pel «propósito de analizar el uso de las etiquetas discursivas en un lenguaje profesional no excesivamente distanciado de la lengua general» (pàgina 21). L'autora té la intenció de fer una descripció general del fenomen i, doncs, el baix grau d'especialització fa dels editorials periodístics un gènere idoni.

A més d'aquesta introducció, el volum consta de cinc capítols i unes conclusions. En el capítol primer, «Las etiquetas discursivas hacia una definición integral del fenómeno», l'autora descriu el marc teòric (§1) en què s'inscriu l'estudi: la gramàtica sistèmica i funcional, d'una banda, i la lingüística cognitiva (fonamentalment el treball de Schmid sobre *shell nouns*), de l'altra. Tot seguit (§2) es fa una revisió de l'heterogeneïtat de denominacions que ha rebut el fenomen per justificar l'adopció del nom *etiqueta discursiva* enfront d'altres també molt habituals, com ara *encapsuladors*. Per la nostra banda, no hi ha res a objectar a una decisió que sembla obeir a la

intenció de destacar la funció conceptualitzadora, sovint avaluativa, d'aquests noms. A continuació, s'efectua la caracterització semanticopragmàtica (§3.1) i morfosintàctica (§3.2) de l'etiquetatge per tal de delimitar quins noms poden funcionar com a etiquetes discursives. Des del punt de vista semàntic i pragmàtic, s'estableix que aquests noms pertanyen a sèries obertes, tot i que alguns trets els acosten a les sèries tancades, com el significat parcialment relacional. A més, d'acord amb la classificació de les entitats referencials de la *Semàntica* de Lyons (1977) i de la gramàtica funcional de Dik (1997), les etiquetes designen entitats de segon ordre (esdeveniments) o de tercer ordre (relacions abstractes); és a dir, són noms abstractes (les entitats de primer ordre són designades per noms concrets). Així mateix, seguint Winter, es tracta de noms semànticament inespecífics, que s'especifiquen per clàusula. López aprofita aquesta qüestió per discutir algunes de les classificacions més rellevants, com la de Schmid i Francis. D'altra banda, puntualitza amb Schmid que les etiquetes són noms comptables, però no s'aporta cap raó de per què els noms incomptables no hi poden funcionar, més enllà de remetre al treball d'Ivanič. Quant a la caracterització morfosintàctica, sembla molt útil la proposta de l'autora, a partir de Leonetti i Grimshaw, de distingir entre trets tipus de noms que poden funcionar com a etiquetes: (a) nominalitzacions de verbs o adjectius, (b) altres noms no derivats amb estructura argumental i (c) noms generals sense estructura argumental però amb la possibilitat de ser completats per clàusules completives. L'epígraf següent (§4) aborda la caracterització cognitiva de les etiquetes i estableix les quatre funcions bàsiques que acompleixen: conceptualització (§4.1), reificació (§4.2), integració conceptual (§4.3) i categorització semàntica del contingut encapsulat (§4.4). L'apartat de conclusions del capítol proporciona una «definición integral e integradora de las etiquetas discursivas» (§5), a partir dels trets semanticopragmàtics, morfosintàctics i cognitius prèviament exposats.

El capítol segon, «El etiquetaje discursivo en el panorama de las relaciones de cohesión», assumeix una noció de cohesió de tall pragmaticocognitiu com a efecte emergent de les relacions de coherència (§1), que privilegia la perspectiva de l'emissor, com a punt de partida a l'hora de revisar la proposta seminal de cohesió de Halliday i Hasan. Els epígrafs següents ofereixen una síntesi del treball d'aquests autors (§2) que serveix a López de trampolí per a discutir els problemes de delimitació dels diversos tipus de cohesió lèxica de continuïtat referencial (§3), que l'autora anomena reiterativa (repetició i reiteració, segons els diversos treballs de M. Josep Cuenca), sobretot de la classe dels *noms generals*, els predecessors de les etiquetes discursives. És molt remarcable la discussió que es fa de la repetició i la distinció entre repetició reiterativa (anàfora de referència), associativa (anàfora de sentit) i no cohesiva o casual (*lingüística lingüística*, per exemple); no veiem, però, clara la classe de repetició que, segons López,

presenten dues expressions amb «identidad de forma, de sentido y de referente, pero [que] no mantienen una relación anafórica, ya que no dependen una de otra para su interpretación» (pàgina 102; la cursiva és nostra); de fet, des de l'òptica de l'emissor i de la producció textual, la relació que s'estableix mitjançant la repetició total o parcial d'un nom propi (*Dmitri Medvédev/Medvédev*, exemple 4, pàgina 102) és tan cohesiva i anafòrica com les cadenes de coreferència pronominal: són els factors d'accessibilitat dels antecedents, entre els quals hi ha la prominència o *salience* que confereix el coneixement enciclopèdic, els que determinen la tria de l'emissor d'un mecanisme que permet la identificació unívoca del referent. En l'apartat següent (§4), López situa l'etiquetatge discursiu en relació amb els mecanismes gramaticals i lèxics amb què manté límits difusos: els pronoms neutres (i en el cas del català potser els adverbials), per la capacitat resumitiva o encapsuladora d'unitats predicatives; els hiperònims, per la reclassificació semàntica de l'antecedent que operen, i les nominalitzacions repetitives o sinonímiques, per la reïficació dels referents que les caracteritza. Sembla molt raonable la proposta de l'autora a mode de conclusió del capítol (§5) d'introduir un criteri nou a l'hora de caracteritzar els mecanismes de coreferència: la capacitat encapsuladora o «alcance referencial del sintagma nominal anafórico» (pàgina 132). Aquest tret permet distingir entre cohesió reiterativa (no encapsuladora) i cohesió encapsuladora, i situar l'etiquetatge discursiu, com a mecanisme lèxic d'encapsulació que reclassifica semànticament els referents predicatius, paral·lel al funcionament dels hiperònims respecte als sintagmes nominals.

El capítol tercer, «El etiquetaje discursivo como relación anafórica», discuteix, és clar, el valor anafòric de les etiquetes discursives. Abans, però, l'autora no s'està de revisar les principals perspectives interpretatives de l'anàfora (§1): *a*) els enfocaments textuais tradicionals (§1.1), que privilegien la perspectiva interpretativa del receptor i requereixen la localització de l'antecedent; *b*) els psicologicocognitius (§1.2), que introdueixen una perspectiva dinàmica dels referents com a representacions mentals amb un grau d'activació definit, i *c*) els discursivocognitius (§1.3), entre els quals destaquen els treballs de Cornish, que no sols assumeix el caràcter evolutiu o acumulatiu dels referents, sinó que concep l'antecedent també de manera dinàmica com la descripció completa del referent de l'expressió anafòrica i reserva el nom d'*activador de l'antecedent* per a l'element lingüístic o extralingüístic que *activa* la interpretació de l'expressió referencialment dependent (endofòrica o exofòrica). La introducció d'aquests tres enfocaments de la naturalesa de les relacions anafòriques porta López a establir que l'etiquetatge discursiu comporta una relació cohesiva de naturalesa fòrica (§2) per la dependència conceptual del context lingüístic (§2.1). Tanmateix, es tracta d'un mecanisme especial o perifèric, ja que el valor referencial del contingut

encapsulat (una estructura predicativa) és més que discutible (§2.1); d'altra banda, l'etiquetatge se situa en els límits difusos entre l'anàfora de referència i l'anàfora de sentit. Aquesta conclusió, ja apuntada per altres autors com ara el mateix Schmid amb el concepte d'*identitat experiencial*, porta a una conclusió original de l'autora, que ja s'intueix de la recategorització discursivocognitiva del contingut encapsulat que operen les etiquetes: l'etiquetatge discursiu permet passar de la continuïtat referencial a la construcció d'un referent discursiu nou i, doncs, se situa entre les operacions d'establiment i manteniment de la referència.

El capítol quart, «Patrones de uso de las etiquetas discursivas», és probablement un dels més singulars. López parteix de les estructures que inclouen etiquetes discursives identificades per Schmid i en fa una anàlisi exhaustiva, que aborda els trets sintàctics dels patrons, l'estructura informativa i els factors cohesius que els identifiquen. Sembla molt encertada la distinció entre patrons lexicogramaticals (§1) i patrons discursius (§2). Entre els primers, en què l'abast referencial no transcendeix l'àmbit oracional, convé ressenyar que el patró atributiu completiu (§1.1.1; per exemple, *LA REALITAT és que cadascú fa el que pot*) i el patró sintagmàtic completiu (§1.1.2; *L'AFIRMACIÓ que tot-hom fa el que pot...*) tenen una caràcter catafòric; tots dos introdueixen en l'etiqueta la pressuposició de coneixement activat, però, a més, el primer focalitza l'atenció en el contingut encapsulat. D'altra banda, en el patró sintagmàtic, quan el nom inespecífic és un substantiu amb estructura argumental (com ara *conseqüència*), la distinció proposada per Leonetti (i rebutjada, entre altres, per Delbecque,) entre completives argumentals (*La conseqüència QUE ELS PERIODISTES MENTEIXIN és la pèrdua de credibilitat de la premsa*) i completives apositives (*Aquest fet comporta LA CONSEQÜÈNCIA QUE ELS PERIODISTES PERDEN CREDIBILITAT*) sembla útil per decidir quan hi ha etiquetatge discursiu: només si la clàusula és apositiva és possible el mecanisme referencial. No estem d'acord que en el patró anafòric copulatiu remàtic (§1.1.4; *ESTA ÉS UNA RAÓ MÉS PER PROTESTAR*) no hi hagi etiquetatge discursiu. Segons López, l'encapsulació és efectuada pel demostratiu i el sintagma nominal indefinit atribut s'usa amb valor predicatiu per caracteritzar i avaluar el referent. Per la nostra banda, creiem que l'encapsulació és efectuada tant pel demostratiu com pel nom, que permet delimitar i integrar conceptualment l'estructura predicativa encapsulada; a més, el caràcter avaluatiu sembla un tret especialment prominent d'aquest patró i no per això deixa de constituir una etiqueta discursiva. D'altra banda, quan el patró es presenta amb una estructura atributiva equativa, identificat a bastament en la nostra recerca sobre l'etiquetatge en el debat parlamentari (*AQUESTA ÉS LA REALITAT*), el dubte s'esvaeix de totes totes. És molt rellevant destacar els dos patrons nous (§1.2) identificats per López: l'apostiu catafòric atributiu-relatiu ([...] *puga complir amb LA CONDICIÓ SUFICIENT, QUE NO ÉS*

UNA ALTRA QUE DOTAR LA PREMSA DE LA LLIBERTAT NECESSÀRIA) i l'apositiu-relatiu anafòric (*Correa mostra poca disposició a cedir la presidència, UNA ACTITUD QUE MENYSTÉ LA SEVA LABOR DE GOVERN*). Entre els patrons discursius (no oracionals), destaca l'anafòric general (*AQUEST FET demostra [...]*) i el catafòric enumeratiu (*HI HA TRES RAONS per a la protesta: ENUMERACIÓ*). Finalment, cal felicitar l'autora per la brillant caracterització d'aquests patrons en termes de l'estructura informativa, distingint entre un patró catafòric presentacional, un d'anafòric temàtic, un d'anafòric remàtic, un d'anafòric tematitzador i un d'anafòric de marc interpretatiu. A més, cal agrair l'abundància de taules-resum i figures de representació dels patrons, que contribueixen a la claredat expositiva.

El capítol cinquè, «Funciones del etiquetaje discursivo», posa el colofó a l'estudi amb una descripció ben clara i organitzada de les diferents funcions de l'etiquetatge, que l'autora classifica en dos grups: informatives (§1) i metadiscursives (§2). Entre les funcions informatives, és a dir, vinculades a l'estructura informativa hi ha el canvi de tòpic (§1.1), que pot comportar la presentació, la reintroducció, la transició o el tancament del tòpic, i la continuïtat del tòpic (§1.2). Les funcions metadiscursives (§2) fonamentals són interactives o metatextuals (§2.2), que podem anomenar estructuradores i consisteixen a assenyalar l'estructura retòrica i/o la connexió entre diferents membres del discurs, i interaccionals o persuasives (§2.3), que efectuen l'avaluació axiològica, epistèmica o de la rellevància de la informació. En aquest punt, convé destacar que les diferències no sempre són clares i els límits difusos es presenten sobretot entre l'avaluació epistèmica (*LA REALITAT ÉS QUE...*) i la de la rellevància de la informació, que més aviat sembla un subtipus de l'epistèmica (*L'EVIDÈNCIA és que impartir Educació per a la Ciutadania en anglès constituïa una extravagància*). El llibre es clou amb unes conclusions abundants i necessàries que resumeixen de manera excel·lent els principals resultats de l'estudi.

Comptat i debatut, el volum que ens ofereix Anna López aborda de manera efectiva l'anàlisi de l'etiquetatge discursiu o encapsulació nominal, un dels mecanismes de cohesió referencial més complexos i polifacètics. El volum destaca per la claredat expositiva, el rigor analític i l'exhaustivitat de la informació, incloent la revisió d'una bibliografia ja abundant en el panorama internacional. Es tracta d'un estudi necessari i original en l'àmbit de la lingüística a l'Estat espanyol, que de segur que constituirà un referent a seguir per tots els qui ens ocupem de l'anàlisi d'aquest mecanisme de referència.

JOSEP RIBERA I CONDOMINA
Universitat de València
josep.ribera@uv.es